

CZU: 94(478:470)"1812/1828"

INTERDEPENDENȚE CENTRU-PERIFERIE LA ÎNCEPUTUL STĂPÂNIRII RUSEȘTI ÎN BASARABIA (1812 - 1828)

*Sergiu BOȚOLIN**Universitatea de Stat din Moldova*

Pornind de la ideea că imperiul nu se identifică cu o structură monolit, ci mai curând cu o rețea de raporturi complexe arbitrate de Centru și stimulate de Periferie, care implică elemente asimetrice ale vieții sociale, economice și culturale, se impune ca necesară reconstituirea complexă a interferențelor Centru - Periferie cu privire la istoria Basarabiei în cadrul Imperiului Rus. Integrarea Basarabiei nu a urmat o simplă transpunere de model, ci a avut un caracter individual, caracterizată printr-o alternare și/sau printr-o pliere a mai multor modele politico-administrative. Sistemul administrativ regional suferea mutații urmare a schimbărilor de paradigme la Centru, acestea, la rândul lor, fiind influențate de reacțiile periferice.

Cuvinte-cheie: Imperiul Rus, Basarabia, Centru, Periferie, autonomie, omogenizare.

CENTRE-PERIPHERY INTERDEPENDENCIES AT THE BEGINNING OF THE RUSSIAN DOMINATION IN BESSARABIA (1812-1828)

Starting from the idea that the empire does not identify with a monolithic structure, but rather with a network of complex relations arbitrated by the Center, and stimulated by the Periphery, which involves asymmetrical elements of social, economic and cultural life, we need to consider a complex reconstruction of the Center-periphery interference regarding the history of Bessarabia in the Russian Empire. The integration of Bessarabia did not follow a simple transposition of the model, but had an individual character, characterized by an alternation and / or a folding of several political-administrative models. The regional administrative system underwent mutations as a result of paradigm shifts at the Center, which in turn were influenced by peripheral reactions.

Keywords: Russian Empire, Bessarabia, Center, Periphery, autonomy, homogenization.

Introducere

Perioada cuprinsă în intervalul 1812-1828, delimitată printr-un caracter relativ autonom al Basarabiei în cadrul Imperiului Rus, a evidențiat nu doar o vulnerabilitate a sistemului administrativ local față de schimbările de paradigmă la Centru, dar și o sensibilitate a Centrului față de reacțiile la Periferie. Conjunctura politică instabilă în care s-a aflat Imperiul Rus în primul sfert al secolului al XIX-lea s-a transpus în viziuni contrare sau cel puțin ambigue referitor la modelul de integrare a noii provincii. Din acest considerent, anume reacția Periferiei era decisivă în ideea configurării unui model de funcționare potrivit, care să corespundă doleanțelor societății locale și intereselor autorităților centrale. Acțiunile funcționarilor de prim rang de la Chișinău, care reprezintă de fapt emanații ale Centrului, trebuiesc tratate drept prime semnale de difuzare a noii paradigme instaurate la Centru, datorate atât schimbărilor politice, cât și evoluției situației la Periferie. Anexarea Basarabiei a avut loc într-o perioadă de regândire a modelului optim de funcționare a Imperiului Rus, în special a periferiilor occidentale.

Schimbări de paradigmă la Centru – efecte asupra Periferiei

Acțiunile întreprinse de către Împăratul Alexandru I în a doua parte a domniei sale se deosebeau de cele din perioada 1801-1811. În prima parte a domniei sale, Alexandru I, animat de ideea desăvârșirii concepțiilor lui Petru I, sau ceea ce putea fi numit guvernământ central simplificat, a înființat un nou Consiliul de Stat și a înlocuit vechile colegii cu opt ministere în stil occidental. Pe lângă marile familii nobiliare, Alexandru I a asociat actului de guvernare și liberali convinși, precum Adam Czartoryski și La Harpe. Suplimentar, Alexandru I a creat un Comitet secret, format din prietenii săi, la care adesea se discuta despre constituție, un senat pe jumătate ales și despre abolirea șerbiei [1, p.355]. Noul său anturaj prevestea o liberalizare a regimului în a doua decadă a secolului al XIX-lea.

Însă, la scurt timp după inițierea reformelor interne, Alexandru I devine tot mai preocupat de politica externă, ținând cont de ascensiunea lui Napoleon Bonaparte. Absorbit de ideea creării unei noi coaliții anti-napoleonice, Alexandru I este nevoit să îndepărteze oameni apropiați din anturajul său. Astfel, în iulie 1806

Alexandru I îl îndepărtează pe Czartorynski de la Ministerul de Externe, în dorința unei apropieri de Frederic Wilhelm al III-lea. Este cunoscut faptul că Czartorynski și regele Prusiei aveau viziuni antagoniste asupra ideii creării pe viitor a unui stat polonez.

Astfel, deși politica internă nu era o prioritate în prima decadă a secolului al XIX-lea, drept dovadă este numărul redus de acte legislative aprobate în perioada 1812-1815 [2], totuși promovarea anterioară a unor liberali convingși, precum M.Speransky, avea să semnaleze primele schimbări spre liberalizare și descentralizare, deși moderată, a Imperiului Rus. M.Speransky a propus un regim statal aproape american, cu un țar prezidențial, un legislativ pe jumătate ales prin scrutin și un sistem judiciar independent, toate legate printr-un Consiliu de Stat. A criticat fâțiș șerbă, iar măsurile propuse de el presupuneau implicit ca nobilii să aibă anumite calificări pentru a participa la guvernare [1, p.346]. În cazul Basarabiei, M.Speransky a promovat inițiativa lui Gavriil Bănulescu Bodoni de a crea o comisie pentru reglementarea chestiunilor de organizare politico-administrativă în Principatele Române după modelul finlandez. O atare comisie a fost constituită la 12 martie 1812, în componența căreia intrase Gavriil Bănulescu Bodoni, contele V.P. Cociubei în calitate de președinte al departamentului de drept, ministrul Justiției I.Dmitriev și ober-procurorul A.Golițin [3, p.46]. Mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni insista pentru păstrarea unei poziții dominante a elitei locale în aparatul administrativ [Ibidem, p.47], deși inițial pleda pentru numirea funcționarilor ruși în diverse poziții administrative [Ibidem, p.45]. Cu toate acestea, mitropolitul considera că toate instituțiile trebuiesc create din numele Împăratului [Ibidem, p.47]. Această comisie trebuia să dispună de atribuții de control asupra executivului, care ar fi fost pusă în sarcina unui guvernator general, iar fiecare provincie în parte să fie condusă de către guvernatori civili. În fruntea divanurilor celor două principate urma să fie același guvernator general [Ibidem, p.48]. Dar, înlăturarea lui M.Speransky a făcut ca și această comisie să-și înceteze activitatea, ținând cont inclusiv de acutizarea situației pe arena internațională. Cooptarea lui M.Speransky în procesul de reglementare a situației din Basarabia după 1812 ar fi fost importantă ținând cont de experiența acestuia în instituirea unui model autonom reușit în cazul Finlandei.

În contextul acutizării situației internaționale, demersul de consolidare a pozițiilor în periferiile recent anexate putea suporta pentru moment și o tratare mai superficială. Această supoziție poate fi probată atât de lipsa unor dovezi documentare care atesta o atenție sporită la Curte față de viitorul organizării politice a Basarabiei [3, p.45], cât și de caracterul instrucțiunilor emise de Alexandru I către P.Ciceagov. Cu referire la forma de guvernământ necesară în cazul Basarabiei, Alexandru I îi sugerează lui P.Ciceagov să se bazeze pe propria „judecată și înțelepciune”. Reglementările provizorii au prins conținut datorită apropierii dintre P.Ciceagov și I.Capodistria. Cel din urmă vedea în Basarabia un viitor avanpost al mișcării de eliberare a grecilor, ce a permis configurarea unui sistem politic și administrativ specific, materializat în instrucțiunile de administrare provizorie aprobate în 1812. Și asta pentru că autoritățile de la Sankt Petersburg erau nevoite să ofere o reacție cvasiechivalentă, cel puțin pentru periferiile de vest, la efectele progresiste ale Revoluției franceze, aduse de armata lui Napoleon în Europa Centrală și de Est.

Regimul privilegiat instituit prin instrucțiunile elaborate de I.Capodistria a suferit anumite restrângeri odată cu plecarea lui P.Ciceagov de la conducerea forțelor armate dunărene. Destrămarea tandemului Capodistria-Ciceagov a contribuit la creșterea rolului Guvernatorului Basarabiei și al Ministerului de Interne. Conducerea regională urma să coordoneze acțiunile importante direct cu autoritățile centrale și în special cu ministrul Poliției, S.Veazmitinov. Deficitul unor informații relevante, precum și caracterul destul de vag al instrucțiunilor de administrare provizorie a Basarabiei, au determinat soluționarea majorității problemelor apărute conform normelor de drept ale Imperiului Rus, fără a se ține cont de specificul Basarabiei. Iar justificarea legală a mai multor măsuri ce țin de organizarea administrativă a noului teritoriu a fost identificată în prevederile Regulamentului privind guberniile din 1775 [3, p.51], ceea ce era în contradicție clară cu discursul politic oficial în privința Basarabiei. Acest fapt a contribuit direct la restrângerea cadrului privilegiat și la apropierea de modelul de omogenizare.

I.Hartingh, care l-a înlocuit pe S.Sturdza, era un adept al omogenizării politicilor aplicate în Basarabia, în acest sens acționând contrar dispozițiilor autorităților centrale, lovind în echilibrul fragil creat în administrația provinciei, aceasta deși la 31 mai 1813 Împăratul a semnat dispoziția prin care se interzicea conducătorului regiunii să adopte măsuri care ar contribui la schimbarea profilului de administrare a regiunii [3, p.53]. Totuși, noul guvernator insista pe necesitatea elaborării unui nou statut politico-administrativ care ar fi condus spre o convergență în raport cu rigorile administrative ale Imperiului Rus. La data de 10 decembrie

1813 acesta transmite Ministerului Justiției un demers prin care pleda pentru organizarea Basarabiei conform modelului gubernial rus [Ibidem, p.124]. Elaborarea unui nou proiect de Statut al Basarabiei a fost finalizat către anul 1814, dar a rămas fără o reacție din partea Centrului. I.Hartigh a insistat asupra proiectului, expediindu-l încă o dată ministrului Justiției în februarie 1815. Tot din 1815 I.Hartingh începe să numească în calitate de ispravnici funcționari ruși, contrar prevederilor emise în 1812 de către amiralul P.Ciceagov. Deși aparent acțiunile lui I.Hartingh puteau fi catalogate drept depășire a atribuțiilor de serviciu, totuși acestea erau conforme instrucțiunilor președintelui Departamentului afacerilor civile și ecleziastice al Consiliului de Stat, cneazul A.Kurakin. Potrivit acestora, în zonele periferice nobilii locali nu trebuiau numiți în funcții importante [Ibidem, p.58].

Însă, odată cu finalizarea lucrărilor Congresului de la Viena, cursul liberal, cel puțin în privința periferiilor apusene, este accentuat. Drept argument poate servi faptul că, în octombrie 1815, Alexandru I, noul rege al Poloniei, a intrat în Varșovia îmbrăcat în uniformă poloneză și a oferit noului său regat o Constituție. Alexandru I vedea în Constituția poloneză un test, mărturisindu-i generalului prusac von Borstell: Polonia îmi este necesară pentru civilizarea imperiului meu [3, p.382]. Inerția deciziilor liberale l-au făcut pe Alexandru I să întreprindă acțiuni îndrăznețe. Tot în 1815 eliberează șerbii din Livonia și i-a însărcinat pe Novosilțev, Cociubei și chiar pe A.Arakceev să-i prezinte planuri pentru întreaga Rusie, ceea ce constituia o chestiune cu mult mai complicată și mai sensibilă [Ibidem].

Centrul nu a acționat univoc în cazul tuturor periferiilor occidentale, ci a avut un comportament individual pentru fiecare caz în parte. Instituirea unui statut autonom, în cazul Finlandei, care a fost păstrat și chiar extins în perioada de dominație rusă, a fost posibilă, pe de o parte, datorită capacității de consolidare a societății finlandeze, iar, pe de altă parte, datorită stabilității interne, fără importante revolte antiimperiale. Deși episodic au fost semnalate mișcări de rezistență, acestea nu au fost în stare să periclitizeze intențiile Centrului față de cursul liberal promovat în Finlanda.

Finlanda, care a fost cucerită în urma războiului ruso-suedez (1808-1809), beneficia în cadrul Imperiului Rus de un spectru larg de privilegii. Dispunea de un organ legislativ, Seim, constituit și ales de reprezentanții celor patru pături sociale: nobilimea, clerul, orașenii și țărănimia. Împăratului rus i se atribuia rolul unui monarh constituțional. Avea dreptul să convoace Seimul și să vină cu inițiative legislative în fața acestuia, dar fără aprobarea Seimului Împăratul nu putea institui noi legi și impozite. Președintele Seimului era Guvernatorul-general; în practică ședințele erau prezidate de către adjunctul acestuia. Doar problemele ce țin de politica externă și securitate rămăneau în sfera exclusivă a Împăratului. Tot în 1809, Finlanda obține dreptul de a-și constitui propriul guvern, reorganizat în 1816 în Consiliul finlandez imperial [4, p.192]. *De facto*, doar Finlanda a reușit să îndeplinească rolul de vitrină care trebuia să demonstreze Europei că integrarea în cadrul Imperiului Rus aduce cu sine mari beneficii.

Situația din Polonia este puțin diferită, statutul autonom a fost treptat restrâns după revolta din 1831, în urma căreia a fost anulată Constituția din 1815. Conform prevederilor constituționale, Împăratul rus, în calitate de Rege al Poloniei, concentra în mâinile sale întreaga putere executivă. Avea dreptul să intervină asupra bugetului și temporar chiar să suspende activitatea legislativului. Pe lângă Seim, care se întrunea o dată la doi ani pentru 30 de zile, puterea legislativă era exercitată și de către Rege. Seimul era bicameral, din Senat făceau parte membrii familiei regale, funcționarii de rang înalt și episcopii, numiți de către Împărat. Camera deputaților era constituită din 77 de deputați din partea nobilimii și din 51 de deputați din partea altor pături sociale. Lucrările de secretariat erau efectuate în limba poloneză, toate funcțiile importante – atât cele civile, cât și cele militare – erau deținute de către polonezi; astfel, formal, Constituția din 1815 era una dintre cele mai liberale din Europa. După anularea Constituției în anul 1831, administrarea urma să fie reglementată de un Statut organic care restrângea considerabil caracterul autonom al Poloniei și care, de fapt, consemna integrarea Poloniei în cadrul Imperiului Rus prin promovarea unor politici dure de rusificare a regatului. Deși, asemeni Constituției, Statutul conținea prevederi de factură liberală, acestea nu au putut fi materializate din cauza persistenței tensiunilor sociale și după 1831. Astfel, în anii 30 ai secolului al XIX-lea este inițiat un program amplu de omogenizare a politicilor aplicate în Polonia cu restul imperiului, în acest sens fiind creat în anul 1836, în cadrul Consiliului rus de Stat, un departament al afacerilor Regatului Polonez, care a existat până la 1862.

Și în cazul Regiunii Baltice, anexate în timpul războiului cu Suedia (1700-1721), persista un model administrativ autonomist, cu un sistem al organelor de administrare nobiliare. Entitățile administrative locale

beneficiau de dreptul examinării prealabile a proiectelor legislative ale autorităților centrale care făceau referire la zona baltică, de asemenea, aveau dreptul de inițiativă legislativă. Statutul autonom al Regiunii Baltice a fost restrâns abia către sfârșitul secolului al XIX-lea [4, p.172], în timpul lui Alexandru al III-lea, cunoscut pentru politica sa reacționară.

Reorientarea lui Alexandru I spre problemele interne ale Imperiului Rus a permis crearea unor noi instituții, precum cea a rezidentului plenipotențiar (namestnic), prin care s-a încercat o descentralizare a puterii; or, noii structuri create urma să i se delege o parte din atribuțiile ce reveneau până atunci autorităților centrale. Totuși, această tentativă de descentralizare nu însemna neapărat o distanțare a Periferiei față de Centru, ținând cont de faptul că rezidenții plenipotențiar erau în contact direct cu Împăratul, iar deciziile majore urmau a fi luate doar după aprobarea acestuia. În acest sens, numirea lui A.Bahmetev în calitate de rezident plenipotențiar în Basarabia nu trebuie analizată doar din perspectiva unei măsuri adoptate de Centru în vederea aplanării conflictului între conducerea regională și elita locală, ci mai curând drept un semnal al păstrării vectorului liberal materializat în instrucțiunile elaborate anterior de I.Capodistria.

Apropierea lui Alexandru I de cancelarul Metternich, în special în timpul congreselor de la Laybach, Troppau și Verona, a determinat o schimbare a politicii externe cu efect direct și asupra periferiilor apusene recent anexate. Anume la Troppau, Metternich a propus o doctrină conservatoare, concretizată printr-o intervenție care ar fi trebuit să zdrobească revoluțiile din toată Europa. Deși inițial Alexandru I s-a opus acestor propuneri, revolta Regimentului de Gardă Semionovsky a determinat schimbarea atitudinii suveranului; Rusia se vedea amenințată de revoluție. Revolta regimentului reprezenta în sine o reacție a politicii dure promovate de Arakceev, fost ministru de război și membru al Consiliului de Stat, promotor al constituirii coloniilor militare, dar a fost etichetată de Împărat drept dovadă a unei conspirații revoluționare. După înăbușirea violentă și exemplară a revoltei, Alexandru I adoptă mai multe măsuri, care pot fi catalogate drept reacționare, cum ar fi interzicerea tuturor lojelor masonice, considerate de autorități focare revoluționare, mai ales că la acea vreme Împăratul era convins de existența unei organizații revoluționare secrete la Paris, numită Comité Central. Paranoia conspirației a facilitat reglări de conturi în eșaloanele de sus din conducerea imperiului în timpul lungilor și frecventelor absențe ale Împăratului. Desigur, avantajul era de partea forțelor reacționare, reprezentate în primul rând de Arakceev, care cu susținerea arhimandritului Fotie a dezlănțuit o serie de acuzații de apostazie revoluționară împotriva ministrului Educației Golițin și a lui Volkonski, care la acea vreme ocupa funcția de șef al Statului Major [1, p.391].

Însă, societățile secrete, formate în special din nobili liberali, își continuau existența, inclusiv în armată și în special în cadrul regimentelor care se întorseseră de la Paris [1, p.385]. În 1816, treizeci de ofițeri au format Uniunea Salvării, care ulterior s-a împărțit într-o Societate Nordică, care viza instaurarea unei monarhii constituționale, bazate pe modelul președinției SUA și o societate Sudică, mai radicală, care a decis asasinarea Împăratului. Cea din urmă, consolidată prin alianțe cu alte grupări, Societatea Patriotică Secretă Polonă și Slavii Uniți, plănuia să-l asasineze pe Alexandru I în timpul inspecției peninsulei Crimeea [1, p.392].

Renegarea insurecției grecești a constituit semnalul că Alexandru I a făcut alegerea între Metternich și I.Capodistria, care împărțea la acel moment cu K.Nesselrode funcția de ministru de Externe. Condamnarea mișcării revoluționare a însemnat pentru I.Capodistria și sfârșitul de carieră în serviciul de stat rus. Mai mult ca atât, la Congresul de la Verona din 1822, Alexandru I a propus să trimită 150 000 de ostași ruși în Occident, pentru a elimina orice revoluții, începând cu cea din Spania [1, p.391]. Susținerea mișcării naționale în Balcani ar fi sporit șansele apariției unor mișcări similare și în provinciile recent anexate.

Convergența dintre noua viziune a Împăratului, cea de promotor zelos al principiilor Sfintei Alianțe, și modelul relativ liberal de organizare a periferiilor apusene s-a materializat într-o nouă formă cu înclinații spre centralizare și uniformizare a politicilor regionale. Acest fapt a fost resimțit și în Basarabia, în special după 1820. Înlocuirea lui A.Bahmetev cu I.Inzov, care cumula și funcția de șef al departamentului coloniștilor, reprezenta un semnal clar al restrângerii cadrului privilegiat.

Profilul conducerii regionale a Basarabiei – factori determinanți

Caracterul tranzitoriu al structurii instituționale din Basarabia, ce implica o interacțiune continuă a tendințelor de centralizare și a celor de descentralizare, a principiilor de autonomie teritorială cu cele de omogenizare, era adesea accentuat și de profilul diferit al funcționarilor de prim rang din Basarabia, începând cu S.Sturdza și până la M.Voronțov. În același timp, delegarea anumitor funcționari la Chișinău se datorează nu doar schimbărilor de paradigmă la Centru, reprezentând în același timp și un rezultat al relațiilor interperso-

nale din eșaloanele de vârf ale puterii. Numirea lui Scarlat Sturdza în calitate de guvernator al Basarabiei poate fi atribuită într-o anumită măsură anume acestei supoziții.

În urma semnării Tratatului de la Iași (1792), Scarlat Sturdza, care la acel moment exercita funcția de hatman, decide să părăsească Moldova și să se stabilească în Imperiul Rus [5, p.599]. Viața la Sankt Petersburg a adus însă și complicații de ordin financiar, care au determinat într-un final părăsirea capitalei și stabilirea în satul bielorus Ustie, în apropiere de Moghilev, unde a primit o moșie din partea Ecaterinei a II-a [Ibidem, p.42]. De remarcat că interdicțiile Împăratului Pavel I, precum și caracterul excentric al conducerii sale, au motivat multe familii influente să părăsească capitala în favoarea domeniilor provinciale. Astfel, în așteptarea unor zile mai bune, provincia rusească devine, pentru mulți foști demnitari, un fel de curte în exil. Printre demnitarii dizgrațiați de Pavel I, stabiliți la Moghilev, era și P.Ciceagov, vechi favorit al Împărătesei Ecaterina a II-a și viitor ministru al Marinei sub Alexandru I [Ibidem, p.45]. Stabilirea unei relații durabile între familiile Sturdza și Ciceagov s-a dovedit a fi decisivă pentru noua provincie, care încă nici nu se prefigura.

Tărăgănarea tratatelor de pace cu otomanii, precum și iminența unui atac din partea lui Napoleon, au determinat necesitatea implicării flotei Mării Negre și Dunării într-o ambițioasă expediție balcanică preconizată de Împărat. Din aceste considerente, se ia decizia ca generalul Kutuzov să fie înlocuit de amiralul P.Ciceagov [6]. Înainte de plecare, amiralul îl roagă pe Împărat să-l asocieze în deplasarea sa pe Scarlat Sturdza, pe care-l cunoștea de ani buni [7, p.14]. Interesant că, anterior, la Sankt Petersburg, anume în casa lui Sturdza P.Ciceagov îl întâlnește pe I.Capodistria, cei doi fiind artizanii sistemului administrativ provizoriu al Basarabiei. Implementarea instrucțiunilor de administrare provizorie ținea de activitatea lui S.Sturdza în calitate de guvernator al Basarabiei.

Accederea lui I.Capodistria în funcțiile-cheie la Ministerul de Externe, fiind animat de propriul proiect grecesc care rezona cu cel al bunicii actualului împărat, Ecaterina a II-a, a contat extrem de mult în păstrarea cadrului privilegiat de organizare politico-administrativă a Basarabiei, în pofida acutizării relațiilor dintre succesorul lui Scarlat Sturdza și elita locală. De remarcat că nici generalul I.Hartingh nu era un străin pentru familia Sturdza. Acesta era căsătorit cu Elena, fiica Marelui Logofăt Grigore Sturdza și, prin urmare, nepoata primului Guvernator civil al Basarabiei [5, p.68-69].

Cel mai probabil că și numirea lui I.Inzov în calitate de rezident plenipotențiar al Basarabiei, iar din iulie 1822 și de Guvernator general interimar al Novorosiei, s-ar datora anumitor circumstanțe favorabile, dar și unor cunoștințe mai vechi. În data de 5 mai 1820 este luată decizia de delegare a poetului, el și secretar al Colegiului Afacerilor Externe, Alexandru Pușkin, în subordinea șefului departamentului coloniștilor din sudul Rusiei, Ivan Inzov, aflat la acel moment în orașul Ekaterinoslav. Numirea acestuia în calitate de rezident plenipotențiar al Basarabiei în locul lui A.Bahmetev, care a solicitat la 15 iunie 1820 concediu prelungit în scopul refacerii stării de sănătate, s-ar datora, probabil, și faptului că Ioan Capodistria, șeful diplomației ruse, a fost influențat de către unul dintre protectorii lui Pușkin, istoricul N.Karamzin sau colonelul și mecenatul V.Engelgardt. Cei doi îl cunoșteau suficient de bine pe Ivan Inzov încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pentru a-i putea fi încredințat tânărul poet [8]. Astfel, putem presupune că exilarea lui Pușkin la Chișinău a fost voalată sub forma unei deplasări de serviciu într-o zonă centrală a părții europene a Imperiului, orașul Ekaterinoslav, și că sosirea acestuia la Chișinău s-ar datora mai curând noii funcții pe care urma să o exercite tutorele său, I.Inzov. Există însă probabilitatea unei cauzalități inverse. Intenția autorităților a fost să-l exileze într-o zonă mai îndepărtată, periferică dar nu la fel de aspră precum Siberia, iar datorită eforturilor protectorilor săi I.Inzov a ajuns să conducă Basarabia, determinând în modul cel mai direct și locația exilului poetului rus în perioada 1820-1823. Drept rezultat, putem constata că figura lui Pușkin este determinantă în acest scenariu de numiri, fiindcă odată ce în Basarabia este numit, la 7 mai 1823, un nou rezident plenipotențiar, și anume – M.Voronțov, poetul trece sub auspiciile acestuia, în pofida încercărilor lui I.Inzov de a-l păstra pe Pușkin sub protecția sa. Oficiul noului rezident este transferat la Odessa, drept urmare și Pușkin este nevoit să părăsească Basarabia, cu toate că a mai întreprins câteva vizite scurte pe parcursul anului 1823.

Există însă și posibilitatea că numirea lui I.Inzov s-ar datora și sprijinului din partea guvernatorului civil al Basarabiei I.Kalagheorghie, care, înainte de a fi numit în această funcție, a deținut o funcție similară în gubernia Ekaterionoslav, unde activa și I.Inzov în calitate de șef al departamentului coloniștilor din sudul Rusiei. Dincolo de circumstanțe, aceasta este o altă versiune pusă la îndoială; or, I.Kalagheorghie însuși nu a rămas satisfăcut de activitatea în conducerea regională a Basarabiei. Acesta, deja către anul 1817, urmare a conflictului cu elita locală, solicită să i se accepte demisia cu rugămintea de a i se permite întoarcerea la fostul loc de muncă în Ekaterinoslav.

Iar numirea lui M.Voronțov în calitate de locțiitor plenipotențiar al Basarabiei, fiind în același timp guvernator general al Novorosiei, a fost decisivă pentru inserarea regiunii într-un câmp vast al colonizării și, prin urmare, al omogenizării politicilor aplicate în Basarabia cu cele aplicate altor provincii centrale ale Imperiului. Ajuns la Chișinău, M.Voronțov a concediat întreg corpul de personal al instituției rezidențiatului plenipotențiar. Noul statut de administrare a Basarabiei, adoptat la 29 februarie 1828, stabilea că Basarabia este inclusă în sfera de responsabilitate a General-guvernatorului Novorosiei și lichida instituția rezidentului plenipotențiar pentru Basarabia. Limba română nu mai este utilizată în administrație și în învățământ. Consiliul regional nu mai dispune de prerogative legislative, iar cele executive au fost considerabil restricționate.

Asocierea printr-un manifest secret, cunoscut doar de A.Golițin [1, p.402], a lui Nicolae la tron la începutul anului 1821 a reprezentat un semnal clar al noii ordini ce urmează a fi instaurată. Nicolae, comandant al Regimentului de Gardă Izmailovsky, era un om preocupat obsesiv de respectarea regulilor, fiind detestat de mulți pentru severitatea și intransigența lui [Ibidem, p.388]. Fiind adept al spiritului disciplinar milităresc, a criticat dur sincronismele franceze în cotidianul rus de după războaiele napoleoniene, aduse de către ofițerii ruși întorși din Franța. A fost puternic marcat de rebeliunea decembristilor, chiar la încoronarea sa, fapt ce a determinat cursul ireversibil de omogenizare și centralizare a Imperiului Rus.

Concluzii

Conjunctura politica instabilă, precum și intențiile de regândire a sistemului politico-administrativ în Imperiul Rus s-au transpus în viziuni contrare sau cel puțin ambigue referitor la modelul de integrare a noii provincii. Reorientările ideologice ale lui Alexandru I au determinat fluctuații în procesul de configurare a sistemelor administrative la Periferie. Totuși, Centrul nu a acționat univoc în cazul tuturor periferiilor occidentale, ci a avut un comportament individual pentru fiecare caz în parte. Anume din acest considerent, reacția Periferiei era decisivă în ideea configurării unui model potrivit, care să corespundă doleanțelor societății locale și intereselor autorităților centrale. Basarabia reprezentând mai curând un subiect, încă nedefinitivat, al imperiului care a resimțit pe deplin efectul acestor schimbări, decât un obiect al unor profunde conceptualizări din partea autorităților centrale. Sensibilitatea sporită a Basarabiei față de fluctuațiile demarate de schimbarea vectorului politicii interne a fost cauzată de stadiul incipient de organizare instituțională dar și, nu în ultimă instanță, de lipsa unei viziuni univoce exprimate de elita locală. Formularea unor obiective comune și adoptarea unei strategii de apărare a drepturilor istorice ar fi sporit șansele Basarabiei să păstreze un model de dezvoltare similar anumitor provincii periferic-occidentale, unul bazat pe autonomie cu implicarea activă a elitei locale în administrația regională.

Referințe:

1. MONTEFIORE, S. *Romanovii 1613-1918*, București: Trei, 2017. 856 p.
2. *Basarabia în colecția completă a legilor Imperiului Rus*. Volumul 1. Documente extrase din Colecția 1 (1649 - 1825). Chișinău: Cartdidact, 2017. 798 p.
3. МОРОЗАН, В. *Бессарабия и ее дворянство в XIX в. – начале XX в.*: в 2 т. Том 1. СПб: Дмитрий Буланин, 2018. 616 с.
4. ПЫЖЫКОВ, А. *Административно-территориальное устройство России. История и современность*. Москва: ОЛМН-Пресс, 2003, 317 с.
5. GHERVAS, S. *Reinventarea tradiției: Alexandru Sturza și Europa Sfintei Alianțe*. Chișinău: Cartier, 2014, p.599.
6. PASLARIUC, V. *Cum a fost semnat Tratatul de la București*. 2012 [Accesat: 10.09.2019]. Disponibil: <http://www.contrafort.md/categorii/cum-fost-semnat-tratatul-de-la-bucure-ti>
7. PĂSLARIUC, V. Reflecții noi pe marginea unei discuții istoriografice vechi: Cine a decis stabilirea Chișinăului ca centru administrativ al Basarabiei. În: *Materialele Conferinței Internaționale „Identitățile Chișinăului”*, ediția a III-a, 1-2 octombrie 2015. Chișinău: ARC, 2016, p.11-17.
8. БАРТЕНЕВ, П. А. С. Пушкин въ Южной Россій, материалы для подробной биографии Пушкина. В: *Русский Архивъ*, н. 8 и 9. Москва: Типография В. Грачева и комп., 1866, с.1089-1214.

Date despre autor:

Sergiu BOTOLIN, doctorand, Școala doctorală *Istorie, Arheologie și Filosofie*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: botolinsergiu@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4016-4133

Prezentat la 20.10.2019